

O'ZBEKISTON KAPITAL BOZORIDA BANK XIZMATLARINING RIVOJLANISH IMKONIYATLARI

Mardonov Shaxriyor Xolmirzo o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezisda O'zbekiston kapital bozorida bank xizmatlarining ahamiyati, qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq hisob-kitoblar, mijozlarga axborot taqdim etish va raqamli kanallar orqali investorlarga xizmat ko'rsatish imkoniyatlari tadqiq etiladi. Kapital bozorining investorlarga qulayligini oshirishda moliyaviy vositachilik, operatsion shaffoflik va xizmat ko'rsatish infratuzilmasi o'rtasidagi bog'liqlik yoritiladi. Banklarning fond bozoriga oid servis funksiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish mexanizmi taklif qilinadi.

Kalit so'zlar: kapital bozori, bank xizmatlari, investorlarga xizmat ko'rsatish, hisob-kitob infratuzilmasi, raqamlashtirish, moliyaviy savodxonlik.

Kapital bozorining rivojlanish darajasi qimmatli qog'ozlar emissiyasi va savdo hajmlari bilan bir qatorda investorning bozorga kirishi, hisob-kitoblarning ishonchlilik va axborotga kirish xarajatlariga ham bog'liq. O'zbekistonda aksiyalar va obligatsiyalar bo'yicha xizmatlar ko'lamining kengayishi banklar, investitsiya vositachilari, depozitariylar va birja infratuzilmasi o'rtasida samarali muvofiqlashtirishni talab etadi.

Tijorat banklari aholi va korxonalar bilan keng mijozlik aloqalariga ega. Shu bois ular fond bozorini rivojlantirishda to'lov va hisob-kitob xizmatlari, identifikatsiya, investitsiya mahsulotlari haqida tushunarli axborot berish hamda mijozlarni vakolatli kapital bozori ishtirokchilariga yo'naltirish orqali ko'maklashishi mumkin. Banklarning bunday funksiyasi investitsiya vositachisi sifatidagi litsenziyalanadigan faoliyat bilan avtomatik ravishda tenglashtirilmaydi; har bir xizmat amaldagi vakolat va tartibga muvofiq tashkil etilishi zarur.

Kapital bozorida chakana investorlarning ishtirokini cheklovchi omillar qatoriga instrumentlar haqidagi axborotning murakkabligi, xarajat va komissiyalarning tushunarsizligi, onlayn xizmatlarning parchalanishi hamda investitsiya risklari bo'yicha bilimlarning cheklanganligi kiradi. Banklar mijozga tanish aloqa kanallariga ega bo'lgani uchun ushbu to'siqlarni kamaytirishga xizmat qiluvchi axborot va to'lov xizmatlarini rivojlantirishi mumkin.

Tadqiqotda institutsional tahlil, xizmat ko'rsatish jarayoni xaritasini tuzish va qiyosiy baholash yondashuvlaridan foydalanildi. Tahlil mezonlari sifatida investorning bozorga kirish qulayligi, hisob-kitob tezkorligi, to'lov intizomi, axborot sifati va mijoz huquqlarining himoyalanganligi tanlandi. Ushbu mezonlar kapital bozorining turli qatnashchilari vazifalarini bir-biridan ajratib baholash imkonini beradi.

Bank xizmatlarining kapital bozori infratuzilmasidagi funksional oʻrni¹

Yoʻnalish	Bank xizmatining vazifasi	Kutiladigan afzallik
Hisob-kitob	Qimmatli qogʻozlar boʻyicha qonuniy toʻlov oqimlariga xizmat koʻrsatish	Pul oʻtkazmalarining tartiblili
Raqamli xizmat	Mijoz identifikatsiyasi va xavfsiz autentifikatsiya	Mijoz yoʻlining soddalashishi
Axborot	Mahsulot xususiyatlari, tarif va xatarlarni tushuntirish	Axborot assimetriyasining kamayishi
Hamkorlik	Vakolatli vositachilar va infratuzilma bilan integratsiya	Xizmatlar uzluksizligi
Nazorat	Shikoyatlarni koʻrib chiqish va firibgarlikdan himoya	Investor ishonchining oshishi

Yuqoridagi 1-jadvaldan koʻrinadiki, banklar xizmatlarining kapital bozoriga qoʻshadigan hissasi qimmatli qogʻozlarga mablagʻ kiritish bilan cheklanmaydi. Investor uchun zarur boʻlgan axborot, toʻlov, identifikatsiya va xavfsizlik xizmatlari ham bozorning amaliy samaradorligini belgilaydi. Bu elementlar bir-biridan ajralgan holda ishlasa, mijozning tranzaksiya xarajatlari ortadi.

Mijozga yoʻnaltirilgan bank xizmatlari modelida dastlab talab va ehtiyoj aniqlanadi, soʻng bankning vakolat doirasi belgilab olinadi. Keyingi bosqichda tegishli investitsiya vositachisi va hisob-kitob tizimi bilan xavfsiz maʼlumot almashinuvi yoʻlga qoʻyiladi. Bitimdan keyin mijozga toʻlov holati, xarajatlar va mumkin boʻlgan xatarlar toʻgʻrisida tushunarli xabarnoma taqdim etilishi muhim.

Alohida eʼtibor moliyaviy savodxonlikka qaratilishi lozim. Banklar investitsiya mahsulotini depozit bilan bir xil riskka ega vosita sifatida taqdim etmasligi kerak. Obligatsiyaning kredit riski, aksiyaning bozor riski, likvidlik cheklovlari va investorning yoʻqotish ehtimoli soddaga, ammo toʻliq axborot bilan izohlangandagina xizmat koʻrsatish sifati oshadi.

¹ Muallif ishlanmasi.

1-rasm. Kapital bozorida bank xizmatlarini rivojlantirishning bosqichli mexanizmi²

Taklif etilayotgan sxemaning afzalligi shundaki, unda bankning mijoz bilan ishlash tajribasi vakolatli kapital bozori ishtirokchilarining professional funksiyalarini almashtirmaydi, balki ular bilan birlashtiriladi. Jarayonning har bir bosqichida mas'ul tashkilot, axborot xavfsizligi talabi va iste'molchi huquqlarini himoya qilish chorasi oldindan belgilanadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston kapital bozorining institutsional rivojlanishi uchun emitentlar va investorlar sonini ko'paytirish bilan birga xizmatlarning qulayligi va shaffofligini oshirish zarur. Tijorat banklari mijozlarga axborot yetkazish, hisob-kitoblarni ta'minlash va raqamli xizmatlar integratsiyasini kuchaytirish orqali bu jarayonga muhim hissa qo'shishi mumkin. Bunda moliyaviy xizmatlar doirasi qonunchilik, litsenziyalash va investor manfaatlarini himoya qilish talablariga muvofiq belgilanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi statistikasi va moliyaviy xizmatlarga oid materiallar. <https://cbu.uz/>
2. "Toshkent" respublika fond birjasi. Fond bozori va birja faoliyatiga oid ma'lumotlar. <https://uzse.uz/>
3. IOSCO. Objectives and Principles of Securities Regulation. <https://www.iosco.org/>
4. World Bank. Global Financial Development va moliyaviy inklyuziya bo'yicha tahliliy materiallar. <https://www.worldbank.org/>

² Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.